

II.3.2 Gratia indeptae rea gratiae

Hru *Gratia indeptae rea gratiae* nastudovali žáci střední gramatiky pražského klementinského gymnázia a předvedli ji v auditoriu školy 18. května 1725 po skončení odpoledního vyučování.¹ Autorem hry, která je doložena pouze jediným dochovaným exemplářem tištěné synopse,² byl Joannes Tiller;³ jde o druhou ze série jeho nepomucenských her. Námětem se podobně jako hra *Vox clamantis*, určená přibližně stejně starým chlapcům jiné pražské školy, vrací do Janova dětství. Zobrazuje Janovo fiktivní putování za jeho ochránkyní Pannou Marií a vysvětluje tak, jak se stal vděčným citem Panny Marie.

Argumentum, které text synopse otevírá, odkazuje na drobnou epizodu ze životopisu světce, která připomíná záchranu malého Jana z nemoci díky modlitbám rodičů k Panně Marii. Uvedený text není citátem z nejrozšířenější verze legendy⁴ – snad jej můžeme připsat autorovi hry, který celý příběh posunul z nejtělejšího Janova dětství do věku odpovídajícího stáří interpretů hry a navíc uzdravení přímo spojil s poutí chlapce, jehož otec vybavil obvyklým „ex votem“, k zázračnému mariánskému obrazu.

Hru tvořilo 15 scén (*scenae*), které jsou dvěma chory (po 5. a 11. scéně) rozčleněny do tří celků. Celou hru uvádí předehra (*prolusio*) a zakončuje epilog. Alegorická předehra otevírá hru obrazem vděčnosti spoutané Milosti, která pospíchá k oltáři Panny Marie, a tak vlastně vyjadřuje smysl celé hry i názvu, jenž si důmyslně hraje se slovem „*gratia*“.⁵ Pod ním se totiž ukrývá jak samotný Jan (*Gratia*),⁶ tak milost (*gratia*), pomocí níž byl uzdraven a která přichází díky prostřednici milostí Marii (*Mater Gratiarum*). S personifikovanou Milostí se pak setkáváme v chorech, které vždy předznamenávají dění následujících scén, tedy překonávání různých nebezpečí i cestu k cíli. Epilog oslavuje její osvobození a vyslovuje poučení pro diváky. Vlastní děj hry zůstává převážně v reálné rovině.

V první části se vděčný Jan vydává na cestu, kterou se mu přátelé snaží usnadnit. On však raději volí obtížnou cestu, na níž potkává nejen malé pastýře, ale i obávané loupežníky. Při bloudění nachází jeskyni s obrázkem Panny Marie, k němuž přidá i svůj votivní obrázek. Druhou část hry (6.–11. scéna) otevírá sen Janova otce, který na jeho základě vytuší, že syn je v nebezpečí. Na pomoc kamarádovi se vydává Janův mladý přítel Florinus, v lese však nalézá jen jeho obrázek, a považuje ho proto za mrtvého. V posledních čtyřech scénách dochází k rozuzlení: Jan se probouzí a překvapeně nalézá místo svého obrázku vlastní epitař, který smaže. Díky pomoci nebeského Genia nakonec nachází stezku a šťastně se shledává s přáteli i otcem.

¹ [...] *post horam 4 in auditorio actio grammatarum* [...]. *Diarium patris Ministri*, NA ČR, JS, sign. RKP 20, f. 183v, 18. 5. 1725. Generální zkouška se konala o dva dny dříve, ibidem 16. 5. 1725.

² NK ČR, sign. 52 A 39, adl. 58.

³ K autorovi podrobněji viz s. 578–580.

⁴ Viz edice synopse pozn. 1.

⁵ Podobně se slovy *gratia* a *gratiosus* pracuje Tiller i ve hře *Vox clamantis*, viz s. 142.

⁶ *Gratia* se běžně užívalo jako překlad hebrejského jména Jochanan (tj. *Hospodin je milostivý*) a vztahuje se na různé nositele jména Joannes.

Ve hře Tiller přivedl na scénu především skutečné postavy, většinou často blízké hercům (spolužáci, pastýři, snad i část loupežníků), pojmenováni jsou pouze Florinus a Silindus. Janovy rodiče ve hře zastupuje otec, jak to bylo v jezuitských hrách obvyklé (zde podobně ve hře *Angelus ad aras*).

Hra *Gratia indeptae rea gratiae* má na první pohled některé společné rysy s hrou *Vox clamantis*. Nejde jen o použití květinových motivů,⁷ ale zejména o celkové didaktické vyznění hry. Takto formulovaná výzva k prohloubení mariánské zbožnosti mohla vybízet k aktivnější účasti v činnosti školní mariánské kongregace.⁸

⁷ Viz předmluva ke hře *Vox clamantis*, s. 142.

⁸ Slova popisu 14. scény (*Quorum* [tj. *Mariophilorum*] *admistus coronae votum pie exsolvit*) bychom totiž mohli chápat tak, že právě zapojení sv. Jana do mariánské družiny bylo tím pravým darem, který jeho otec přislíbil za synovo uzdravení.